

Rola doradcy zawodu w Szkolnym Ośrodku Kariery na terenach wiejskich

Poradnictwo zawodowe – dziedzina ważna, lecz nadal nie zajmująca należnego jej miejsca w zreformowanej szkole. Coraz częściej mówi się o potrzebie jej rozwijania w związku z wciąż rosnącymi wskaźnikami bezrobocia zarówno w kraju, jak i naszym regionie. O tym, że jest ona ważną świadczą akty prawne, także te o randze międzynarodowej.

Prawne podstawy poradnictwa zawodowego w Polsce

Już w latach siedemdziesiątych XX w. doceniono znaczenie poradnictwa zawodowego w kształtowaniu rynku pracy w krajach rozwiniętych. Starania, aby nadać poradnictwu odpowiednią rangę znalazły odzwierciedlenie w *Konwencji Nr 142 MOP przyjętej w Genewie dnia 23 czerwca 1975 r.* (przez Polskę ratyfikowana w 1979 r.). Państwa – Strony zobowiązały się między innymi do:

- przyjęcia i rozwijania wszechstronnej i skoordynowanej polityki oraz programów poradnictwa i kształcenia zawodowego (art. 1),
- opracowania i doskonalenia dostępnych i elastycznych systemów uzupełniających systemy nauczania, poradnictwa szkolnego i zawodowego (art. 2),
- stopniowego rozszerzania systemów poradnictwa zawodowego i ciągłej informacji o zatrudnieniu i zapewnienia jak najszerszego poradnictwa dla dzieci, młodocianych i dorosłych (art. 3).

Także w *Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.* zapisane są gwarancje nakładające jednocześnie na władze publiczne obowiązek prowadzenia polityki zmierzającej „do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego...” (art. 65.5).

Reforma oświaty zakładała także dostosowanie zadań szkoły do zmieniającej się rzeczywistości – w *Ustawie o systemie oświaty* zawarty jest stosowny zapis. Jednakże w przepisach wykonawczych doradca zawodu znalazł należne miejsce dopiero w *Rozporządzeniu MENiS z dnia 7 stycznia 2003 r.*, w którym określono dość szczegółowo zakres jego zadań – co jest niewątpliwym sukcesem. Niestety zatrudnianie w szkołach doradców zawodu nie jest dla organów prowadzących określone jako obligatoryjne i wiele zależy od możliwości finansowych samorządów terytorialnych, ale i sposobu dostrzegania i rozwiązywania problemów wiążących się z edukacją dzieci i młodzieży. Oświata jest zadaniem własnym gminy i to zadaniem bardzo ważnym, a niekiedy sprawy z nią związane rozstrzygane są dla

¹ Doradca zawodu, nauczyciel WOS i wychowawca.

doraźnych korzystnych rozwiązań finansowych, gdy tymczasem społeczne konsekwencje takiego pojmowania problemów bywają o wiele kosztowniejsze. Oczywiście rozumiem złożoność sytuacji i szczupłość środków, lecz my wyborcy nie obiecywalismy przecież nikomu, że rządzić będzie łatwo i przyjemnie.

Orientacja czy poradnictwo

Odmienny sens znaczeniowy łączy się w sposób zasadniczy z podejściem do poruszanych zagadnień i stosowanych w tym zakresie metod i środków. Nie jest, bowiem bez różnicy, czy prowadzimy orientację zawodową, czy zawodowe poradnictwo. Działania podejmowane w ramach orientacji zawodowej będą ograniczać się z natury rzeczy do dostarczania informacji pozwalających uczniowi „*zorientować się w problemie*” i będzie on zdany na siebie, swoją wiedzę i małe doświadczenie życiowe. Pomoc wszystkich życzliwych mu osób może okazać się niewystarczająca i co więcej pozbawiona fachowości. Fakt, że jest pod troskliwą opieką nauczycieli nie oznacza, że ci są omnibusami doskonale znającymi wszystkie dziedziny życia, w tym rynek pracy. Dobry nauczyciel, to przede wszystkim „*przedmiotowiec*”, który odpowiedzialny jest przed uczniem i jego rodzicami za nauczanie i wychowanie. Może więc wspierać, pomagać i doradzać i robi to, ale nie wymagajmy, aby stawał się specjalistą od doradztwa zawodowego, albowiem zwiększanie zakresu zadań pozbawia go satysfakcji z dobrze wypełnionej roli zawodowej, natomiast o wiele efektywniej będzie pracował z uczniem, gdy otrzyma stałe wsparcie profesjonalnego doradcy, zarówno merytoryczne jak i praktyczne.

Są w szkołach pedagodzy szkolni (znacznym odsetkiem zatrudnionych jest na ½ etatu), których obarcza się prowadzeniem zajęć z zakresu orientacji zawodowej i trudno od nich oczekiwać, a tym bardziej wymagać, by nakładanym zadaniom sprościli (vide! zadania wymienione w Rozp. MENiS).

W tym stanie rzeczy – nauczyciele i pedagodzy szkolni muszą potraktować doradztwo zawodowe nie jako priorytet, lecz jako dodatkowe obciążenie (nie dające nawet zadowolenia z wykonanej żmudnej pracy!).

Trudny rynek pracy i wzrastające bezrobocie „wymaga wzmocnienia działań szkoły w dziedzinie poradnictwa zawodowego poprzez wprowadzenie profesjonalnej kadry doradców zawodu”² już do szkoły gimnazjalnej, gdyż szczególnie tu konieczne są zajęcia z młodzieżą kształtujące umiejętność radzenia sobie w życiu, komunikacji interpersonalnej, planowania kariery życiowej i zawodowej oraz rozwijania przydatnych umiejętności i zainteresowań. Rzecz jasna, zadań wyznaczonych dla szkoły i nauczycieli jest znacznie więcej i nie sposób ich tutaj wymienić. Jeżeli szkoła ma pomagać w rozwoju indywidualnym ucznia, wspierać go we wszystkich sferach jego życia – to winna zagwarantować mu profesjonalną i zawsze dostępną pomoc w zakresie o wiele szerszym, niż dotychczas. Stąd też zapewnienie gimnazjalistom stałego, profesjonalnego poradnictwa zawodowego w szkole, do której uczęszczają, staje się wymogiem niezbędnym, bo wybór drogi życiowej i zawodowej to bardziej „*poszukiwanie*

² Biblioteczka reformy Nr 40, *MEN o pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, s. 63-64.

*optymalnych dróg rozwoju zawodowego jednostki niż tradycyjny proces decyzyjny*³. Pomoc oferowana uczniowi i jego rodzicom powinna znaleźć się bliżej nich. Podniosłoby to prestiż szkoły w środowisku lokalnym, która postrzegana by była jako coraz bardziej przyjazna dla swoich wychowanków.

Należałoby także zastanowić się nad wprowadzeniem zmian w obecnie praktykowanym modelu doradztwa, ponieważ jest on mało efektywny ze względu na rozbieżności w podejściu do problematyki: można wyłonić w nim 3 stałe segmenty (rodzice, nauczyciel, koledzy) o różnym natężeniu oddziaływań oraz rzadziej pomoc profesjonalnego doradcy. W przygotowaniu ucznia do dokonywania wyborów potrzebna jest zmiana sposobu pojmowania rzeczywistości przede wszystkim przez jego rodziców, niego samego i rówieśników (może i przez nauczyciela), a wówczas zakładane cele będą osiągane skuteczniej, to znaczy zdołamy przygotować wychowanka do pełnienia ról społecznych określonych w założeniach reformy oświaty.

Wykorzystywanie w pracy z uczniem programów multimedialnych jest jak najbardziej pożądane, lecz pokolenia wychowywane „na filmach video i grach komputerowych” trzeba uczyć podstawowych umiejętności, to jest: komunikowania się, wzajemnego szacunku, empatii, norm moralnych, etc. Można to osiągnąć jedynie w kontakcie bezpośrednim i zindywidualizowanym. Taki właśnie kontakt może zapewnić doradca zawodu, którego zatrudnienie w szkole jest w naszych warunkach – a jestem o tym głęboko przekonany – *niezbędne*.

Reorganizować, czy tworzyć?

Pozostawienie poradnictwa zawodowego w obecnym kształcie wydaje się błędem, gdyż nie sprostą ono w niedalekiej przyszłości oczekiwaniom klientów. Nie mamy systemu, który mógłby podołać nowym wyzwaniom, a aktualny stan zatrudnienia profesjonalnych doradców zawodu nie zdoła świadczyć usług coraz większej liczbie osób oczekujących wsparcia, czy wręcz pomocy w radzeniu sobie na rynku pracy. Zakładane kierunki polityki przeciwdziałania bezrobociu powinny, w moim przekonaniu, uwzględniać przede wszystkim poszerzenie kadry doradców zatrudnianych w szkołach ponadgimnazjalnych. Jednym z rozwiązań jest tworzenie *szkolnych ośrodków kariery*, w których zatrudnieni na stałe doradcy pomagają będą uczniom w dokonywaniu właściwych wyborów, planowaniu swojej drogi życiowej, być może również rozwiązywać problemy osobiste. Zależać to będzie od ich umiejętności i predyspozycji, ale i zaufania, jakim zostaną przez młodzież obdarzeni. Takie *ośrodki* nie muszą przecież być tworzone w każdej szkole, gdyż nie ma na to wystarczających środków, ale można wypracować system kaskadowy wspierany merytorycznie i metodycznie przez Centra Informacji Zawodowej i Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne. Profesjonalne poradnictwo zawodowe na poziomie gimnazjalnym staje się niezbędne zwłaszcza na terenach o wysokim stopniu bezrobocia. Na czas nauki w gimnazjum przypada bowiem okres adolescencji, który przeżywa każdy uczeń i

³ T. W. Nowacki, *Zawodoznawstwo*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2001, s. 253.

między innymi dlatego wymaga on szczególnej troski zarówno ze strony rodziców, jak i nauczycieli. Jest to równocześnie okres, w którym każdy młody człowiek posiada sprecyzowane zainteresowania i próbuje określać swoje umiejętności i możliwości zrealizowania marzeń. Wdrożona reforma edukacji stwarza szerokie możliwości rozwoju różnorodnych form pomocy w zdobywaniu tej wiedzy i kształtowaniu własnych umiejętności przez uczniów – zwłaszcza w gimnazjach.

Szkolny Ośrodek Kariery w Gimnazjum w Lutomi Dolnej

W naszej szkole już trzeci rok prowadzimy zajęcia kształtujące umiejętności i wiedzę uczniów, która ma im ułatwiać rozumienie i dostosowywanie się do reguł rynku pracy. Zajęcia te – przyjęte z dużym uznaniem przez uczniów i ich rodziców – uzupełniają elementarne wiadomości o prawach gospodarki rynkowej, które uzyskują na lekcjach wiedzy o społeczeństwie.

Rejon szkoły obejmuje tereny postpegeerowskie i dlatego kładziemy nacisk na kształtowanie nawyków i postaw pobudzających do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności na rynku pracy.

Kształtowane nawyki i umiejętności pozwalają naszym uczniom przełamywać stereotypy tkwiące w środowisku lokalnym i wyrabiają w nich poczucie odpowiedzialności za własną karierę życiową i zawodową.

Tak rozumiejąc przygotowywanie młodzieży do dorosłości – wyznaczaliśmy sobie cele, które realizujemy w naszym środowisku lokalnym:

- Informacja dla uczniów i ich rodziców w zakresie etapów edukacji i potrzeb lokalnego rynku pracy.
- Wspieranie rodziny uczniów w zakresie wyboru drogi kształcenia.
- Ułatwianie i przygotowywanie uczniów do wyboru szkoły w dalszym etapie edukacji.
- Nauczenie i pomoc w planowaniu kariery zawodowej.
- Rozbudzanie w młodzieży troski o własną przyszłość.
- Wstępne przygotowanie do aktywności na rynku pracy.
- Zapoznanie uczniów i ich rodziców z metodami pracy doradcy zawodowego i zadaniami Powiatowego Urzędu Pracy.
- Prowadzenie nowoczesnego poradnictwa zawodowego dla uczniów i ich rodziców.
- Tworzenie szkolnej bazy środków informacyjno-dydaktycznych z zakresu poradnictwa szkolnego i zawodowego.

W tym roku szkolnym po raz drugi, w ramach działalności Sz.O.K., będziemy organizować „Giełdę Edukacyjną” dla wszystkich gimnazjalistów i ich rodziców z naszej Gminy. Inicjatywa nasza spotkała się z uznaniem ze strony uczniów, a w szczególności ich rodziców, gdyż nie muszą już poszukiwać informacji o możliwościach dalszego kształcenia, lecz uzyskują je w macierzystej szkole i przy wsparciu nauczycieli, których znają. Gościmy w murach naszej szkoły niemalże wszystkie szkoły ponadgimnazjalne z powiatu i co jest również ważne prezentacje odbywają się w ciągu jednego dnia, są skierowane do

wszystkich gimnazjalistów z naszej gminy i nie zakłócają normalnego toku zajęć lekcyjnych (odbywają się w dniu wolnym od nauki).

Doradca zawodu w Sz.O.K. prowadzi zajęcia z młodzieżą, spotyka się z rodzicami, udziela indywidualnych porad i konsultacji oraz jest koordynatorem poradnictwa i informacji zawodowej realizowanych w ramach programu wychowawczego szkoły przez wychowawców klas i nauczycieli przedmiotów obowiązkowych. Nasi uczniowie uczestniczą także w warsztatach prowadzonych przez doradców w Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Wałbrzychu i tam mają możliwość zapoznania się z pracą doradcy zawodu i zadaniami realizowanymi przez Powiatowy Urząd Pracy.

Mogę więc bez obawy powiedzieć, że przyznany nam w roku ubiegłym przez MPiPS grant edukacyjny pozwolił wprowadzić w naszym gimnazjum profesjonalny model poradnictwa zawodowego, który na stałe wpisał się w zadania nałożone na szkoły przez reformę systemu oświaty.